

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет

Кафедра конституційного,
адміністративного та фінансового
права

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: „Актуальні питання господарського права”

на тему:

„Визнання фізичної особи-підприємця банкрутом”

Студента 1 курсу групи ПРм - 11
Галузь знань 08 «Право»
Спеціальність 081 «Право»
Маглюка П.В.
Керівник: д.ю.н., проф. Гречанюк С.К.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

Вступ:	3
Розділ 1. Загальнотеоретичні питання банкрутства	5
1.1. Поняття та ознаки банкрутства	8
2.2. Учасники відносин в справах про банкрутство	10
Розділ 2. Проведення в справах про банкрутство	16
2.2. Порядок розгляду справи про банкрутство	18
2.3. Судові процедури у справі про банкрутство	21
Розділ 3. Особливості банкрутства фізичних осіб суб'єктів підприємницької діяльності.	30
Висновки	37
Список використаної літератури	38

ВСТУП

Правовий інститут неспроможності (банкрутства) інститут комплексний, включає в себе норми цивільного права, трудового права, адміністративного права і кримінального права; цивільного і господарського процесу. Специфіка цього інституту визначається тим, що його функціонування можливе тільки в рамках ринкової економіки. Процедура визнання боржника неплатоспроможним або банкрутом переслідує одночасно кілька цілей: ліквідувати збиткові підприємства, які не здатні функціонувати, приносячи прибуток; вчасно виявити боржників, які терплять тимчасові фінансові труднощі, володіючи значним виробничим потенціалом, і допомогти їм подолати ці труднощі; створити процедуру визнання банкрутом фізичних осіб; захистити права, як кредитора, так і боржника.

Існування інституту банкрутства обумовлено декількома причинами. По-перше, необхідно захистити економічний оборот і його учасників від наслідків неефективної роботи тих, хто проявив нездатність належним чином виконувати взяті на себе зобов'язання, якщо ця нездатність набуває стійкого характеру. З одного боку виникає необхідність усунення з обігу такого учасника. З іншого боку, бажано спробувати зберегти його як виробника товарів, робіт або послуг і роботодавця.

Поряд з цим потрібно захистити інтереси самого неспроможного боржника, і вирішення питання про збереження або ліквідації підпорядкувати встановленим законом процедур. Ліквідація безнадійно неплатоспроможних боржників є вимушеним заходом.

Однак визнання боржника банкрутом має і негативні наслідки, оскільки зачіпає не тільки майнові інтереси боржника, а й права та інтереси великого кола інших осіб.

Тому законодавство пропонує комплекс заходів по відновленню платоспроможності боржника, спрямованих на запобігання масових банкрутств. У той же час процедура банкрутства для боржника часто є

позитивною мірою. Вона дозволяє йому погасити свої зобов'язання за рахунок наявного майна і потім, звільнившись від боргів, почати або продовжити власну справу.

У цій роботі розглядаються такі важливі питання як поняття банкрутства в цілому, його види. Також багато уваги приділено провадженню у справах з банкрутства та такій процедурі як ліквідація підприємства боржника.

Цікавим буде детальніше розглянути особливості банкрутства окремих суб'єктів підприємницької діяльності (таких як страховики, містоутворюючі підприємства, особливо небезпечні підприємства тощо).

Вирішенню проблем, що виникають при припиненні суб'єктів господарювання, приділяли увагу: Р. Афанасьєв, А. Н. Винник, Г.Д. Джумагельдієва, В.В. Джунь, Л. Знаменський, А.Р. Кубинка, О.В. Кузнєцов, І.М. Кучеренко, В.А. Маліга, В.К. Мамутов, В.И. Марков, Б. Поляков, І.А. Пушко, Н.А. Саніахметової, В.В. Радзивілюк, І.В. СпасибоФатєєва, С.А. Теньков, М.І. Титов, А.В. Титова, Я.М. Шевченко, В.С. Щербина, А.С. Янкова та інші.

Актуальність теми: тема, що стосується функціонування підприємництва завжди буде актуальною з тієї причини, що це стимулює розвиток економіки країни. Тема включає в себе як юридичний так і економічний аспект банкрутства фізичних осіб підприємців. Тобто існує поєднання одних із найважливіших аспектів існування держави. Якщо грамотно організувати процес відновлення платоспроможності боржника, то можна зберегти багато підприємств, які можуть приносити користь держави в подальшому.

Мета і завдання: детально розглянути саме провадження у справах про банкрутство. Чітко визначити учасників справи, їх функцій, права та обов'язки.

Об'єкт дослідження: банкрутство суб'єктів підприємницької діяльності.

Предмет дослідження: провадження у справах про банкрутство та ліквідація фізичної особи - підприємця.

Структура роботи: Курсове дослідження складається зі вступу, основної частини, висновку та списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ БАНКРУТСТВА

Якщо звертатися до законодавчої бази, то обов'язковим буде навести визначення поняття банкрутства саме з Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». В цьому нормативно правовому акті зазначається, що банкрутство це визначена саме господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди і погасити встановлені у порядку, визначеному цим Законом, грошові вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури [1].

Важливим на нашу думку також є розгляд еволюції законодавства у сфері банкрутства. Як уже було зазначено – банкрутство це поняття, що стосується саме ринкової економіки, тому зрозуміло, що за часів СРСР банкрутства не могло бути.

Держава реорганізовувала або фінансово допомагала підприємствам, які погано працювали. Також борги підприємства могли списуватися. ще не було потреби у використанні норм, що регулювали відносини банкрутства (до 1992 року). Саме це і вплинуло на процес розвитку законодавства. Закон України "Про банкрутство" від 14 травня 1992 р., встановив окрему процедуру провадження у справах про банкрутство. Його суть в більшості зводилася просто до ліквідації підприємства. Він не піднімав питань фінансового оздоровлення підприємства, не передбачав пільг для боржників і взагалі був кредиторським. В цілому все зводилося до примушування боржника розрахуватися з кредиторами. Проте це був лише перший етап розвитку інституту банкрутства.

Закон України "Про банкрутство" готувався при відсутності реальної практики, тому коли він вступив в силу стала очевидною його недосконалість та недостатність. Законодавець не звертав увагу на зарубіжний досвід, що призвело до ігнорувань певних звичаєвих норм та історичного розвитку загалом.

Суттєвими недоліками Закону України "Про банкрутство" 1992 року науковці визначають:

- відсутність чітких термінів (не вказувалося, що банкрутство є юридичним фактом, який обов'язково встановлюється судом);
- обмежене коло суб'єктів банкрутства, що включало лише юридичних осіб;
- невизначеність правового становища не лише кредиторів, а й інших сторін.
- відсутність забезпечення механізму реалізації процедур ліквідації та санації підприємства;
- відсутність чіткого окреслення процесуальних особливостей розгляду справ про банкрутство тощо.

Закон "Про банкрутство" увійшов до пакету приватизаційних документів і в його основу була покладена концепція, яка повинна була спростити процес переходу прав власності на майно від держави до інших осіб. Тому, під час дії Закону "Про банкрутство" використання механізму ліквідації майна боржника було значно частішим ніж застосування процедури санації. Цей механізм часто застосовувався як інструмент приватизації державних підприємств, що давав можливість визнавати боржника банкрутом, незважаючи на малий розмір його заборгованості (в порівнянні з вартістю майна).

В Законі було багато недоробків, що робило його застосування арбітражним судом дуже важким. Щоб вийти з такої ситуації Вищим Арбітражним судом було прийнято роз'яснення "Про деякі питання практики застосування Закону України "Про банкрутство" від 18 листопада 1997 року. Цей документ не давав відповіді на багато запитань, проте мав хороший ефект.

По-перше, роз'яснення полегшило роботу арбітражним судам та самим учасникам процедури банкрутства. По-друге, нові інтерпретаційні норми, що були запропоновані на основі досвіду судів, пізніше увійшли до нового закону. Проте роз'яснення стосувалося не ефективного закону, тому не могло сильно його покращувати. Необхідність ухвалення нового закону залишалася актуальною.

На зміну прийшов Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника і визнання його банкрутом" від 30 червня 1999 р. Було змінено підстави для порушення справи про банкрутство, визначено строки провадження справи, додано нові судові процедури, введення арбітражного керівника, як нового учасника тощо.

Безперечно, в законі ще багато неточностей та помилок, але в більшості цей закон (що є чинним на момент написання цієї курсової) відповідає вимогам ринкової економіки.

Відтепер більше уваги зверталось на збереження господарюючого суб'єкта шляхом застосування реабілітаційних процедур (а не ліквідація). Якщо неплатоспроможність визнається абсолютною, то лише в такому випадку боржник може бути визнаний банкрутом, після чого його майнові активи підлягають розпродажу з метою задоволення вимог кредиторів [2].

Також важливим в Законі є те, що він окремо регулює дві групи суспільних відносин матеріальні (організаційно правові та процедурні), які пов'язані з відновленням платоспроможності боржника, та процесуальні пов'язані з визнанням боржника банкрутом.

Матеріальні відносини найчастіше виникають, коли здійснюються заходи, щодо запобігання банкрутству боржника (фінансова допомога, санація). Деякі матеріальні відносини функціонують також при застосуванні таких судових процедур як: розпорядження майном боржника, застосування заходів щодо відновлення платоспроможності боржника згідно з планом санації тощо

Порушення справи про банкрутство викликає ряд процесуальних правовідносин, щодо порушення провадження у справі, забезпечення грошових вимог кредиторів, попереднього засідання господарського суду, судової санації, визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури, мирової угоди, припинення провадження у справі про банкрутство тощо [3 с.244].

Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника і визнання його банкрутом" виражає новий підхід до регулювання відносин, які виникають у зв'язку з неплатоспроможністю та банкрутством боржника. Разом з тим Закон

хоч і корисний в тому плані, що передбачає певні можливості для поновлення платоспроможності боржника, проте певні його протиріччя і неузгодженості зазначалися ще на стадії його підготовки. І від них так і не вдалося позбавитися.

Нажаль, до праці над законом не залучалися науковці або судді господарського суду, що вплинуло на відсутність реального досвіду. Також цей закон був лише фрагментарною рецепцією раніше діючого Закону Російської Федерації “Про неплатоспроможність (банкрутство)” 1997 року [4 с.16].

Отже, на розвиток законодавства про банкрутство у незалежній Україні суттєво вплинули певні внутрішні фактори, до яких, в першу чергу, належать певні історичні моменти. Тобто, коли Україна вийшла зі складу СРСР, то перехід до ринкової економіки був доволі довгим і складним.

1.1. Поняття та ознаки банкрутства

Щоб краще розкрити поняття банкрутства також важливо прослідкувати причину, що призводять до визнання суб'єкта господарської діяльності неплатоспроможним.

В загальному можна виділити такі причини:

- 1) зовнішні (які дуже важко передбачити заздалегідь);
- 2) внутрішні (які залежать від організації роботи на підприємстві).

В першому випадку важливі як міжнародні так і національні фактори. Наприклад, до міжнародних факторів можна віднести економічну кризу 2008 року. Звичайно, багато фінансових аналітиків чітко передбачали крах системи, проте не завжди підприємствам (особливо малим) вдається грамотно спланувати свою політику та вистояти у складний час. До цих пір багато власників фірм, що були визнані абсолютно неплатоспроможними, сплачують борги. Зарубіжна практика показує, що в країнах із розвинутою економікою 1/3 банкрутств спричиняється зовнішніми факторами [5].

Проте у процентному співвідношенні багато підприємств страждають саме від недосконалої національної політики. Маються на увазі безконтрольні

інфляційні процеси, постійна і розповсюджена на всі сфери економічна криза, політична нестабільність суспільства, відсутність мотивації для ділової активності, недосконалість законодавчої бази. Також в Україні простежується уповільнення розвитку інвестиційної сфери. Неефективне використання іноземного капіталу призводить до погіршення кон'юнктури зовнішнього та внутрішнього ринків, що також сильно впливає на рівень банкрутства у країні [6].

Перед тим, як суб'єкт підприємницької діяльності визнається банкрутом застосовуються певні заходи, щодо спроби відновити його платоспроможність.

Варто також зазначити, що неплатоспроможність може бути: абсолютною (відбувається повний розвал фінансового положення, тому боржник не має можливості оплатити свої борги, минаючи судові процедури). Відносною (виникає у разі тимчасових фінансових забруднень) [7].

Саме за умови відносної неплатоспроможності до підприємства чи організації може застосовуватися процедура санації чи укладення мирової угоди. На практиці досить часто підприємства, що вже є фінансово неспроможними, певних причин приховують цю обставину. В даному випадку є наявним приховане банкрутство. Може бути і абсолютно протилежна ситуація, коли підприємство чи організація навмисне оголошує себе банкрутом і це є фіктивним банкрутством. За такі дії Кримінальним кодексом України передбачено певне покарання [8].

Отже, якщо окремо і більш детально розглядати такі види банкрутства, то у випадку прихованого банкрутства відбувається процес подання недостовірних даних. Факт приховування справжньої фінансової ситуації визначається такими ознаками: кредиторю надаються неправдиві дані про фінансовий стан платоспроможності боржника. Існує причинний зв'язок між поданням неправдивих даних та збитками, що зазнав кредитор.

До такого прийому боржники вдаються, щоб виграти трохи часу і покращити свою ситуацію самостійно, спробувати одержати банківський

кредит для покриття заборгованості, прагнення не упустити вигідне замовлення, що може в подальшому покращити фінансову ситуацію [9].

Фіктивним банкрутством є ситуація, коли підприємство не являється банкрутом, проте подає інформацію про свою фінансову неплатоспроможність. Такий прийом застосовується зазвичай задля того, щоб в рамках провадження справи про банкрутство була застосована процедура санації (а за рахунок цього отримання коштів); ліквідація, реорганізація чи приватизація підприємства, що допомагає приховати незаконне витрачання коштів;

Також варто згадати про умисне банкрутство. Це процес умисного доведення це суб'єкта підприємницької діяльності до фінансової неплатоспроможності шляхом здійснення протиправних дій власником підприємства або посадовою особою. З корисливих мотивів власником або посадовою особою підприємства протиправних дій або через невиконання чи неналежне виконання своїх службових обов'язків, що завдало істотної шкоди державним або громадським інтересам чи законним правам власників і кредиторів [10].

2.2. Учасники відносин в справах про банкрутство

Чинне законодавство України зазначає таких учасників справи про банкрутство:

- 1) Сторони провадження в справі про банкрутство: божники та кредитори (представник комітету кредиторів).
- 2) Інші учасники справи: арбітражний керуючий (розпорядник майна, ліквідатор, керуючий санацією), власник майна боржника (або орган, який уповноважений на управління майном), Фонд державного майна України, державний орган з питань банкрутства, представник органу місцевого самоврядування, представник працівників боржника, уповноважена особа засновників (учасників, акціонерів) боржника.

Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника і визнання його банкрутом" визначає статус кожного з цих учасників. Наприклад, боржник це як фізична так і юридична особа, що є суб'єктом підприємницької діяльності, яка протягом трьох місяців неспроможна виконати свої грошові зобов'язання після настання встановленого строку їх виконання, які підтверджені судовим рішенням

Суб'єктами банкрутства не можуть бути:

відокремлені

структурні підрозділи юридичної особи (філії, представництва, відділення тощо);

казенні підприємства;

комунальні підприємства, за якими на праві оперативного управління (що було встановлене на пленарному засіданні органу місцевого самоврядування) закріплене певне майно.

Державні підприємства, майно яких не підлягає приватизації [11].

Кредитор це фізична або юридична особа, яка на основі певних документів має право на задоволення боржником певних вимог, щодо грошових зобов'язань. Також це може бути орган державної фіскальної служби чи інші державні органи, що здійснюють контроль за справлянням податків і зборів [12]. Існує такий перелік вимог кредиторів: конкурсні (такі вимоги виникають до порушення справи про банкрутство і виконання яких не забезпечено заставою майна боржника);

Поточні (вимоги до боржника, що виникли після початку провадження); забезпечені (вимоги, що забезпечені заставою майна боржника). Учасниками в якості кредитора не можуть бути: кредитори, вимоги яких задоволені заставою; кредитори вимоги яких задоволені (наприклад, якщо щодо певних вимог досягнуто згоди) [13].

До інших учасників справи про банкрутство відноситися Арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор) – це фізична

особа, що діє на підставі виданої у встановленому порядку ліцензії та залучається постановою суду.

Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника і визнання його банкрутом" дуже чітко визначає вимоги до арбітражного керуючого, його права та обов'язки. Ми вважаємо це питання доволі цікавим для майбутніх фахівці, які, можливо, звернуть увагу на таку роботу для юриста. І взагалі, щоб краще зрозуміти процедуру визнання суб'єкта підприємницької діяльності доволі корисним буде проаналізувати саме повноваження арбітражного керуючого.

Отже, арбітражним керуючим (розпорядником майна, керуючим санацією, ліквідатором) може бути лише особа, яка є громадянином України, має вищу юридичну або економічну освіту, три роки стажу роботи за фахом або один рік на керівних посадах після того, як була отримана повна вища освіта. Також необхідно пройти шість місяців стажування у державному органі з питань банкрутства.

Кандидати на місце арбітражного керуючого повинні скласти кваліфікаційний іспит. Буває і так, що у справі про банкрутство бере участь підприємство, діяльність якого пов'язана з державною таємницею. В такому разі арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор) повинен отримати допуск до державної таємниці.

Арбітражним керуючим не може бути особа, що є недієздатною або обмежено дієздатною; яка має судимість за вчинення корисливих злочинів; якій законом заборонено обіймати керівні посади; якій з певних причин відмовлено у наданні доступу до державної таємниці, а її обов'язки неможливо виконувати без цього дозволу. Один раз на два роки арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор) повинен підвищувати свою кваліфікацію. Порядок цього встановлюється державним органом з питань банкрутства.

Арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор) користується такими правами:

Може скликати збори і комітет кредиторів та брати в них участь (має право голосу);

на договірних засадах може залучати інших осіб та спеціалізовані організації з оплатою їх діяльності за рахунок боржника; отримувати документи або їх копії від юридичних осіб, органів державної влади і органів місцевого самоврядування та від фізичних осіб за їх згодою;

направляти офіційні запити задля отримання інформації з державних реєстрів;

До обов'язків арбітражного керуючого закон відносить такі (неповний перелік):

Здійснювати заходи по захисту майна боржника;

Надавати результати аналізу фінансової, інвестиційної, господарської діяльності боржника та його становище на ринку;

Задля внесення певних відомостей до державного реєстру арбітражний керуючий повинен надавати в електронній формі через портал електронних сервісів відомості.

Не допускати виникнення конфлікту інтересів, а в разі, якщо виникають проблеми – зразу повідомляти до суду;

Звертатися до органів Національної поліції чи прокурати тури в разі наявності факту порушення законності в діях суб'єктів підприємницької діяльності, що можуть тягнути за собою кримінальну чи адміністративну відповідальність.

Арбітражний керуючий також повинен діяти на основі вимог Закону України "Про засади запобігання і протидії корупції". В законі вказано таким момент з тієї причини, що у практиці доволі поширеним є зловживання арбітражними керуючими своїми обов'язками. Якщо у ході справи між арбітражним керуючим та іншими учасниками виникає конфлікт інтересів, то перший повинен бути усунений від виконання своїх обов'язків. Не зважаючи на те чи була діяльність арбітражного керуючого пов'язаною з державною таємницею, він не повинен розголошувати відомості, що були отримані ним під

час виконання своїх обов'язків. Тим більше він не може використовувати такі відомості заради отримання вигоди [15].

На підставі трудового договору разом з арбітражним керуючим може працювати його помічник (може бути декілька помічників). До помічника арбітражного керуючого вимоги є дещо простішими. Він повинен володіти державною мовою, бути громадянином України та мати повну вищу юридичну чи економічну освіту.

Звичайно, особа, яка має судимість за вчинення корисливих злочинів чи визнана недієдатною чи обмежено дієдатною не може бути помічником. Арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор) має виключне право на самостійний добір і прийняття на роботу помічників. Стаж помічником арбітражного керуючого прирівнюється до строку стажування. Після того, як закінчується трок стажування, арбітражний керуючий готує відгук про проходження особою стажування і направляє його до кваліфікаційної комісії для вирішення питання про допуск до складання кваліфікаційного іспиту.

Міністерство юстиції України також є учасником у відносинах банкрутства і діє на основі Положення Кабінету міністрів «Про затвердження Положення про

Міністерство юстиції України» від 2 липня 2014 р. Мін'юст є державним органом з питань банкрутства. Саме цей орган встановлює порядок за яким проводить аналіз фінансово господарського стану підприємства (наприклад, визначає наявність ознак фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства, приховування фінансової неспроможності та інших незаконних дій). Мін'юст і організовує проведення таких перевірок у разі порушення провадження у справі про банкрутство підприємств у статутному капіталі яких є 50 відсотків частки державної власності [16].

Також варто зазначити, що існують типові форми санації і мирової угоди, які встановлюються саме Мін'юстом. В разі якщо прокуратура, суд чи інший уповноважений орган подає запит задля отримання висновків про наявність

ознак якихось неправомірних дій суб'єкту підприємницької діяльності, то таку роботу також виконують працівники Міністерства юстиції.

Разом з Укрдержархівом Мін'юст затверджує правила ведення діловодства для арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора).

Мається на увазі також і порядок ведення і подання статистичної звітності, оперативної звітності та інформації. Також цей орган встановлює порядок використання посвідчення і печатки арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів). У справах про банкрутство Мін'юст контролює діяльність арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів) та саморегульованої організації арбітражних керуючих, користується процесуальними правами, беручи участь у справі про банкрутство та несе процесуальні обов'язки учасника. Також Мін'юст визнає статус Всеукраїнської саморегульованої організації арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів) та здійснює контроль їх діяльності.

Важливим є те, що саме на сайті Міністерства Юстиції України розміщується інформація про проведення аукціонів з продажу майна боржників у процедурах банкрутства. Там же розміщуються результати аукціонів та інформація про проведення загальних зборів кредиторів [16].

Для забезпечення координації дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, пов'язаних із запобіганням банкрутству та виробленням єдиної державної політики у цій сфері, створена Комісія з питань неплатоспроможності, яка діє на підставі Положення про Комісію з питань неплатоспроможності, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.09.2001 р. № 1181.

РОЗДІЛ 2. ПРОВАДЖЕННЯ В СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО

Справи про банкрутство, згідно з Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», розглядають господарськими судами України за правилами Господарського процесуального кодексу та вже зазначеного вище закону. Положення спеціального Закону в даному випадку мають більшу силу, аніж норми Господарського кодексу.

Справи про банкрутство порушуються судом в тому випадку, якщо існують певні спірні вимоги кредиторів до боржника. Сукупно ці вимоги повинні бути еквівалентними сумі трьохсот мінімальних розмірів заробітної плати. Для задоволення всіх вимог кредиторію надається певний час, а саме 3 місяці. І якщо за цей період вимоги не буде погашено, то справа про банкрутство розглядається у судовому порядку.

Справа порушується господарським судом за ініціативою боржника або кредитора. До суду подається заява про визнання боржника банкрутом. Варто зазначити, що вказана заява не є позовною і, в першу чергу, слугує для того, щоб захистити суб'єктивні права кредитора. Саме на цій стадії кредитор має разом з заявою подати докази того, що сума його вимог не була повністю забезпечена заставою майна боржника, а також що сума вимог сукупно становить не менше трьохсот мінімальних розмірів заробітної плати. Для заяви боржника також є певні чіткі вимоги, що вказані Законом.

Коли з заявою про визнання боржника банкрутом звертається кредитор, то його матеріально правова вимога має значення як для підтвердження права на вимогу, так і для визнання його кредитором боржника, що впливає на визначення кількості голосів при голосуванні на зборах або в комітеті кредиторів.

Можна вказати, що існує дві форми судового процесу, коли ми говоримо про банкрутство. Це позовне провадження і процедура банкрутства. Завданням першої форми є задоволення чи відхилення вимог кредиторів, шляхом

вирішення справи по суті. А у процедурі про банкрутство відбувається відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом.

В таких справах наявність спору не є умовою для визнання вимог кредиторів, адже вимоги кредиторів мають бути безспірними, адже вони підтверджуються письмово (зокрема виконавчими документами), та можуть оскаржувати ся лише в частині їх розміру. Суд не може застосовувати додаткових джерел доказів, не залучає у справі інших відповідачів або третіх осіб [17].

Проте варто зазначити, що у справах про банкрутство можливі окремі спори про право. Вони виникають між боржником та кожним окремим кредитором саме на стадії визнання вимог кредитора. Також не виключено, що спір може виникнути і між кредиторами, щодо застосування тієї чи іншої судової процедури або легітимності рішень прийнятих комітетом кредиторів.

Проте практики і науковці все одно не відносять справи про банкрутство до позовного провадження. Тут має місце процес у процесі, адже розгляд вимог кредиторів зумовлений саме розглядом справи про банкрутство і відбувається під час цього розгляду. Таких процесів у одній справі може бути багато [18].

Підсумуємо, що об'єктом процесуальних правовідносин у справах про банкрутство є охоронюваний законом інтерес кредиторів та боржника, а не матеріально правовий спір. Інтереси боржника і кредитора у справі не обов'язково є протилежними і іноді можуть навіть збігатися. Інтереси кредиторів не виключають один одного, тому що вимоги кредиторів до боржника впливають із самостійних правовідносин, що ніяк між собою не пов'язані.

Також варто зазначити, що справа про банкрутство може порушуватися за ініціативою одного кредитора, а продовжується вже незалежно від його волі. Це не надає ініціюючому кредитору переваг ні матеріального ні процесуального характеру. Також ще раз акцентуємо увагу на тому, що заяву може подавати і боржник. Що є абсолютно недопустимим у справах позовного провадження [19].

Також сторони у справі про банкрутство не можуть подавати справи на розгляд до третейського суду, кредитор не може об'єднувати свої майнові вимоги до боржника з немайними, боржник не може подавати зустрічні вимоги до кредитора (хоча варто зазначити, що Закон прямо не забороняє погашення вимог кредиторів шляхом зарахування зустрічних вимог).

Механізм провадження у справах про банкрутство має назву «єдиний вихід» і базується на основі внутрішньо системного принципу [20]. Одразу після порушення справи про банкрутство починається підготовча стадія, що включає в себе розпорядження майном боржника в певні встановлені Законом строки. Провадження у справах про банкрутство є системою пов'язаних між собою процесуальних дій, які здійснюються господарським судом за участю сторін на основі імперативних правил встановлених законами. Після послідовного виконання всіх відповідних процедур досягається врегулювання проблем заборгованості боржника та здійснюється захист вимог кредитора.

Якщо чіткіше вказувати підстави провадження у справі про банкрутство, то в першу чергу це такий майновий стан боржника, коли він визнається неспроможним розрахуватися з кредитором через нестачу ліквідних майнових активів. Також до підстав можна віднести наявність достатніх ознак для того, щоб визнати необхідним запуск механізму по відновленню платоспроможності або визнання боржника банкрутом [21].

2.2. Порядок розгляду справи про банкрутство

Отже, до заяви про визнання боржника банкрутом подається письмова заява, де вказуються всі необхідні відомості чітко вказані Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Якщо в поданій заяві немає ніяких порушень, то господарський суд приймає її до розгляду. Не пізніше п'яти днів після надходження заяви виносить ухвалу, де зазначаються такі відомості, як, наприклад, дата проведення підготовчого засідання, прізвище, ім'я та по батькові арбітражного

керуючого, визначеного автоматизованою системою з числа осіб, внесених до Єдиного реєстру арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів) України, потреба надати якісь додаткові відомості, вжиття певних заходів для забезпечення інтересів кредиторів (забороняє власнику майна боржника чи самому боржнику ліквідувати, реорганізовувати юридичну особу або відчужувати основні засоби). Не пізніше 14 дня після винесення ухвали проводить підготовче засідання. Проте якщо є якісь поважні причини, то строк може бути продовжено до 30 днів [1].

Саме у підготовчому засіданні проводиться перевірка обґрунтованості вимог заявника, перевіряється наявність підстав для порушення провадження у справі про банкрутство, розглядаються подані документи, заслуховуються пояснення сторін, оцінюється обґрунтованість заперечень боржника, а також вирішує інші питання, пов'язані з розглядом справи. Цікавим є те, що в разі, коли до господарського суду до дня підготовчого засідання надійшло зразу кілька заяв і за однією з них порушено провадження справи про банкрутство, то ухвалою суду інші справи приєднуються до матеріалів і розглядаються одночасно.

Після розгляду заяви про порушення справи про банкрутство та відзиву боржника господарський суд виносить ухвалу про порушення справи або відмову у порушенні справи.

Відмовляє суд у разі, якщо заявник не довів наявності підстав для порушення провадження, вимоги кредитора є повністю забезпечені майном боржника, вимоги кредитора свідчать про наявність спору, який розглядається у порядку позовного провадження, вимоги кредитора задоволені боржником у повному обсязі до підготовчого засідання суду.

В ухвалі, що виноситься після підготовчого засідання судом зазначається таке: порушення провадження у справі про банкрутство; визнання вимог кредитора та їх розмір; введення мораторію на задоволення вимог кредиторів; введення процедури розпорядження майном; призначення розпорядника майна, встановлення розміру оплати його послуг та джерела її сплати; вжиття заходів

щодо забезпечення вимог кредиторів шляхом заборони боржнику та власнику майна (органу, уповноваженому управляти майном) боржника приймати рішення щодо ліквідації, реорганізації боржника, а також відчужувати основні засоби та предмети застави; строк подання розпорядником майна до господарського суду відомостей про результати розгляду вимог кредиторів, який не може перевищувати місяця та двадцяти днів після дати проведення підготовчого засідання суду; дату складення розпорядником майна реєстру вимог кредиторів та подання його на затвердження до господарського суду, яка не може бути пізніше місяця та двадцяти днів після дати проведення підготовчого засідання суду; строк проведення розпорядником майна інвентаризації майна боржника, який не може перевищувати двох місяців, а в разі значного обсягу майна трьох місяців після дати проведення підготовчого засідання суду[1].

Також в ухвалі вказується дата попереднього засідання суду. Воно має відбутися не пізніше двох місяців і десяти днів після дати проведення підготовчого засідання (якщо кредиторів дуже багато, то строк продовжують на три місяці). Саме в провадженні підготовче засідання є наступним етапом в справі про банкрутство. До його початку повинні бути проведені складні операції, вказані в ухвалі, що виносяться після підготовчого засідання.

У попередньому засіданні господарським судом розглядаються всі вимоги кредиторів та виносяться нова ухвала, де окрім розміру та переліку усіх визнаних судом вимог кредиторів зазначається дата проведення зборів кредиторів та комітету кредитор, а також дата підсумкового засідання суду, на якому виносяться ухвала про санацію боржника чи постанову про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури, чи ухвалу про припинення провадження у справі про банкрутство або ухвалу про продовження строку процедури розпорядження майном та відкладення підсумкового засідання суду, яке має відбутися у строки встановлені Законом. Ця ухвала також є підставою, для визначення кількості голосів, що є у кожного конкурсного кредитора під час прийняття рішень на зборах кредиторів.

Впродовж десяти днів після попереднього засідання, розпорядник майна письмово повідомляє уповноважену особу працівників боржника та уповноважену особу засновників (учасників, акціонерів) боржника про місце і час проведення зборів. Комітет кредиторів має складатися з семи осіб. Перші збори кредиторів будуть вважатися повноважними, якщо на них присутні кредитори, що мають не менше ніж дві треті голосів. Наступні збори вважаються повноважними у разі присутності на них кредиторів, що мають більше половини голосів. Місце проведення зборів кредиторів – місцезнаходження боржника. Поки діє процедура банкрутства на зборах кредиторів обирається сім осіб, що складуть комітет кредиторів. Саме цей комітет захищає інтереси кредиторів.

В подальшому на членів цього комітету покладаються обов'язки по зверненню до господарського суду з різних питань, підготовки та укладення мирової угоди, схвалення плану санації боржника, визначення складу майна, якщо частина майна продається за планом санації боржника чи його ліквідації [22].

Наступним етапом у провадженні по справі про банкрутство є підсумкове засідання за результатами якого у процедурі розпорядження майном відбувається перехід до наступної судової процедури такої як санація, ліквідація, укладення мирової угоди або ж припиняється провадження у справі.

2.3. Судові процедури у справі про банкрутство

До судових процедур у справі про банкрутство відносяться: розпорядження майном; санація; укладення мирової угоди; ліквідація.

Процедура розпорядження майном боржника також є дуже важливим етапом, що закінчується вже на стадії підсумкового засідання санацією, ліквідацію чи укладенням мирової угоди. Тому важливо зазначити, що відбувається на цьому етапі. Розпорядження майном це така особлива система заходів, що включає в себе систему заходів щодо нагляду, контролю та

розпорядження майном боржника з метою ефективного використання майнових активів, забезпечення збереження майна та його ефективного використання, для проведення аналізу його фінансового становища та визначення наступної оптимальної процедури. Для здійснення зазначених дій судом призначається розпорядник майна. Сама процедура розпорядження майном вводиться строком на сто п'ятнадцять календарних днів і може бути продовжена господарським судом не більше ніж на два місяці.

Якщо детальніше зазначати про обов'язки розпорядника майна, що дозволить більш глибоко зрозуміти саму процедуру, то вважаємо за доцільне зазначити такі моменти:

Розглядає заяви кредиторів про грошові вимоги заявлені ними до боржника у встановленому Законом порядку;

Веде реєстр вимог кредиторів;

Вживає заходи для захисту майна боржника;

Аналізує фінансово господарську діяльність боржника та його становище на ринках;

Виявляє ознаки фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності;

Скликає збори кредиторів та ініціює їх проведення;

Впродовж двох місяців після порушення провадження у справі про банкрутство разом з боржником організовує інвентаризацію майна, визначає його вартість;

Бере участь у розробці плану санації або не пізніше двох місяців після початку провадження по справі про банкрутство розробляє разом з боржником план санації та подає його на розгляд комітету кредиторів [22].

Важливим є те, що після призначення розпорядника майна і до припинення його повноважень органи управління боржника не мають права без його дозволу приймати рішення про реорганізацію і ліквідацію боржника, створення юридичних осіб або участь у інших юридичних особах, створення філій та

представництв, виплату дивідендів, проведення боржником емісії цінних паперів тощо.

Якщо існують певні обмеження чи арешти майна, що перешкоджають господарській діяльності боржника та відновленню його платоспроможності, то за заявою розпорядника майна господарський суд може скасовувати їх.

Мирова угода укладається у письмовій формі на будь якій стадії провадження справи про банкрутство. Укладається вона у письмовій формі і являє домовленість між боржником і кредиторами щодо відстрочки або розстрочки боргу або ж щодо спрощеного списання боргів. Затверджується ця мирова угода господарським судом.

Санація призначається ухвалою господарського суду за клопотанням комітету кредиторів. Вона впроваджується строком на 6 місяців. Протягом трьох місяців після того, як було винесено ухвалу про призначення санації, керуючий санацією зобов'язаний подати до суду на схвалення комітету кредиторів план санації.

Господарський суд з цієї причини також має винести ухвалу.

Далі розглянемо процедуру ліквідації, що застосовується в разі, якщо санацію провести неможливо, а на мирову угоду учасники не погоджуються. У випадках, передбачених Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», господарський суд приймає постанову про визнання боржника банкрутом і відкриває ліквідаційну процедуру.

В законі зазначається, що ліквідаційна процедура не може тривати більше дванадцяти місяців. Звичайно і цей трок можна продовжити за наявності достатніх причин на шість місяців.

З прийняттям господарським судом постанови про відкриття ліквідаційної процедури для боржника, відповідно до ст. 38 Закону, настають такі наслідки: настає строк виконання боржником всіх грошових зобов'язань; господарська діяльність банкрута завершується після завершення технологічного циклу з виготовлення продукції, якщо була наявна можливість

продати її. Проте в такому разі не повинно бути укладено договорів з метою збереження та захисту майна банкрута, підтримання його у належному стані. У банкрута не виникає більше ніяких грошових зобов'язань (у тому числі обов'язкових платежів у вигляді податків чи зборів);

зупиняється нарахування неустойки, штрафів, процентів та інших видів санкцій за зобов'язаннями.

Втрачає конфіденційність і перестає бути комерційною таємницею інформація про фінансове становище банкрута;

Арешт накладений на майно банкрута (чи якісь інші обмеження, щодо розпорядження майном) скасовується. А нові не допускаються; якщо у боржника виникають вимоги уже під час ведення ліквідаційної процедури до нього можуть пред'являтися вимоги лише у межах цієї процедури. Строк для пред'явлення цих вимог два місяці і продовженню не підлягає. Якщо кредитор не заявив свої вимоги, то його вимоги не є конкурсними і погашаються у шосту чергу в ліквідаційній процедурі. Щоб виявити кредиторів, які можуть подати вимоги за зобов'язанням до банкрута, здійснюється офіційне оприлюднення повідомлення про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури на офіційному вебсайті

Вищого господарського суду України.

Після того, як судом виноситься постанова про визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури припиняються повноваження органів управління та розпорядження майном банкрута. Також, у зв'язку з банкрутством, з роботи звільняється керівник банкрута і припиняються повноваження власників майна банкрута [23].

Господарський суд призначає ліквідатора банкрута з числа арбітражних керуючих.

Призначений на цю посаду повинен в десятиденний строк повідомити про це Державний орган з питань банкрутства. Ліквідатор подає клопотання до суду, погодивши його спочатку зі комітетом кредиторів, про призначення членів ліквідаційної комісії. Якщо ж ліквідується підприємство, у статутному

капіталі якого часта державного майна становить п'ятдесят відсотків, то господарський суд призначає членом ліквідаційної комісії представника органу, уповноваженого управляти державним майном, а у деяких випадках це може бути представник місцевого органу самоврядування. До складу ліквідаційної комісії також включаються представники кредиторів, уповноважена особа засновників (учасників, акціонерів) боржника, представники профспілок або фінансових органів, представник спеціального уповноваженого центрального органу влади у справах нагляду за страховою діяльністю Антимонопольного комітету України.

Ліквідаційна комісія діє до закінчення процедури ліквідації [1].

У ліквідатора та членів ліквідаційної комісії є їх чітко визначені повноваження. Ліквідатор приймає до відання майно боржника і забезпечує його збереження, виконує функції з управління та розпорядження майном. Проводить інвентаризацію та оцінку майна банкрута. В цілому його повноваження аналогічні до функцій. Що виконує розпорядник майна. Цікавим є те, що ліквідатор може оформити кредит задля того, щоб виплатити працівникам вихідну допомогу, якщо коштів, одержаних від продажу майна банкрута, виявилось недостатньо. Також ліквідатор пред'являє до третіх осіб вимоги щодо повернення банкруту сум дебіторської заборгованості;

подає до суду заяви про визнання недійсними правочинів (договорів) боржника;

вживає заходів, спрямованих на пошук, виявлення та повернення майна банкрута,

що знаходиться у третіх осіб, передає в установленому порядку на зберігання

документи банкрута, які відповідно до нормативно правових документів підлягають обов'язковому зберіганню, на строк не менше п'яти років з дати визнання особи банкрутом;

продає майно банкрута для задоволення вимог, внесених до реєстру

вимог кредиторів, у порядку, передбаченому цим Законом. Якщо ліквідується підприємство діяльність якого була пов'язана з державною таємницею, ліквідатор вживає заходів з ліквідації режимносекретного органу.

Склад ліквідаційної комісії

Режимно секретного органу погоджується ліквідатор погоджує із службою безпеки України.

Також ліквідатор очолює ліквідаційну комісію та формує ліквідаційну масу.

Ліквідаційна маса це усі види майнових активів банкрута, які належать йому на праві власності або господарського відання на дату відкриття ліквідаційної процедури та виявлені в ході ліквідаційної процедури. До ліквідаційної маси не включаються об'єкти житлового фонду, гуртожитки, дитячі дошкільні заклади та об'єкти комунальної інфраструктури, які належать юридичній особі боржнику. В порядку встановленому законодавством перелічені вище об'єкти передаються до власності відповідних територіальних громад без додаткових умов і фінансуються в установленому порядку. До складу ліквідаційної маси також не може бути включене таке майно: індивідуально визначене майно, що належить банкруту на підставі речових прав (крім права власності і господарського відання); майно, що є предметом забезпечення і використовується виключно для задоволення вимог кредитора за зобов'язаннями, які воно забезпечує; майно, що виключено з обороту (воно передається ліквідатором відповідним особам);

майно, щодо якого боржник є користувачем, зберігачем або балансоутримувачем (повертається власнику);

державне майно, що перебуває на балансі банкрута, але не увійшло до статутного капіталу господарського товариства у процесі приватизації.

Майнові права інтелектуальної власності, виключні майнові права на які зберігають за державною науковою установою або державним університетом, академією, інститутом.

Відповідно до Закону України “Про неплатоспроможність”, до ліквідаційної маси входять також об’єкти права інтелектуальної власності банкрута. Також до складу ліквідаційної маси входить майно, що є об’єктом застави, але воно використовується лише для позачергового задоволення вимог заставодержателя. Звернення стягнення на таке майно передбачене Законом України «Про заставу». В цьому Законі також вказано, що якщо при реалізації предмета застави виручена грошова сума перевищує розмір забезпечених цією заставою вимог, то ця різниця використовується для задоволення вимог інших конкурсних кредиторів.

Продаж майна банкрута відбувається після інвентаризації та оцінки майна банкрута. Законодавством визначені такі способи продажу:

1) проведення аукціону (продаються основні засоби, відокремлені структурні розділи банкрута, необоротні активи банкрута, дебіторська заборгованість на умові договору про відступлення права вимоги банкрута). Попри може проводити сам ліквідатор або ж залучається незаінтересована особа.

У випадку, якщо продається майно банкрута, щодо обігу якого становлено обмеження – воно продається на закритих торгах. Продаж цінних паперів та похідних фінансових активів здійснюється через професійного учасника фондового ринку за договором [24].

Так ми підійшли до питання черговості задоволення вимог кредиторів.

1) у першу чергу задовольняються: вимоги, щодо працівників працюючих або звільнених. Сюди входять, наприклад, виплати заборгованої заробітної плати, грошові компенсації за всі невикористані дні щорічної відпустки або додаткової відпустки для тих працівників, що мають дітей, кошти, належні працівникам у зв’язку з оплачуваною відсутністю на роботі, вихідна

допомога та нарахованих на ці суми страхових внесків на загальнообов’язкове державне пенсійне страхування та інше соціальне страхування. Також відшкодовуються кредит, який був взятий на задоволення цих цілей;

вимог за договорами страхування; судові витрати пов'язанні з судовим провадженням про банкрутство в господарському суді та роботою ліквідаційної комісії.

2) у другу чергу задовольняються: вимоги із зобов'язань, що виникли внаслідок зподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян; вимоги із зобов'язань сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та інше соціальне страхування.

3) у третю чергу задовольняються: вимоги щодо сплати обов'язкових платежів (податки та збори). вимоги центрального органу виконавчої влади, що здійснює управління державним резервом;

4) у четверту чергу задовольняються: вимоги кредиторів, що не забезпечені заставою; вимоги, що виникли із зобов'язань у процедурі розпорядження майном боржника чи в процедурі санації боржника;

5) у п'яту чергу задовольняються: вимоги членів трудового колективу щодо повернення внесків, які вони вносили до статутного капіталу. Вимоги щодо виплати додаткової винагороди керуючому санацією, ліквідатору.

Становить п'ять відсотків обсягу стягнутих на користь боржника активів (повернення грошових коштів, майна, майнових прав), які на дату порушення провадження у справі про банкрутство перебували у третіх осіб.

б) у шосту чергу задовольняються: усі інші вимоги [1].

Вимоги кожної наступної черги задовольняються в міру надходження коштів на рахунок після того, як будуть повністю задоволені вимоги попередньої черги. Якщо коштів для задоволення вимог недостатньо для задоволення всіх вимог однієї черги, то вимоги задовольняються пропорційно для кожної черги. Вимоги, що не задоволені за недостатністю майна, вважаються погашеними.

Майно, що залишилося після задоволення вимог всіх кредиторів, передається власникові або уповноваженому ним органу, а майно державних підприємств – органу приватизації для прийняття рішень щодо подальшого розпорядження ним.

Після того, як були завершені всі розрахунки з кредиторами, ліквідатор подає до господарського суду звіт та ліквідаційний баланс. Звіт ліквідатора має схвалитися комітетом кредиторів, власником майна, боржником. Далі відбувається ще одне судове засідання, де розглядається звіт і ліквідаційний баланс. А після їх заслуховування, господарський суд виносить ухвалу про затвердження звіту ліквідатора та ліквідаційного балансу. Якщо майна більше не залишилося, то господарський суд виносить також ухвалу про ліквідацію юридичної особи – банкрута. Копія цієї ухвали надсилається державному реєстратору. Якщо ж судом визначено, що ліквідатор не виявив або не реалізував активи боржника повністю то виноситься ухвала про призначення нового ліквідатора.

Процедура ліквідації може закінчитися достроково на основі звіту ліквідатора, де буде вказано, що власник майна (орган, уповноважений управляти майном) або боржник, отримавши достатні кошти, одночасно задовільнив усі вимоги конкурсних кредиторів відповідно до реєстру вимог кредиторів. Таким чином господарський суд виносить ухвалу про припинення провадження у справі про банкрутство.

Якщо майна боржника вистачило для того, щоб забезпечити усі вимоги, то він вважається таким, що не має боргів і може вільно продовжувати вести свою підприємницьку діяльність. Господарський суд може винести ухвалу про ліквідацію юридичної особи, що звільнилася від боргів лише в тому випадку, якщо майнових активів, які зашилися, не виставить для провадження ведення підприємницької діяльності [24].

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ БАНКРУТСТВА ФІЗИЧНИХ ОСІБ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

За законодавством України можливість застосування процедури банкрутства інсує лише для тих фізичних осіб, що зареєстровані як підприємці і здійснюють відповідну діяльність. Для інших категорій неплатоспроможних фізичних осіб такої процедури не передбачено. Банкрутство це неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовільнити визнані судом вимоги кредиторів за допомогою процедури ліквідації. Стаття 53 Цивільного кодексу України містить загальні умови визнання фізичної особи підприємця неплатоспроможним неспроможність підприємця задовільними вимоги кредиторів, що пов'язані з його підприємницькою діяльністю, вимоги [32].

Справа про визнання фізичної особи підприємця банкрутом розглядається господарським судом за місцем реєстрації боржника. Безспірні вимоги кредиторів мають сукупно становити 300 мінімальних зарплат, а боржнику надається три місяці для задоволення вимог після встановленого для їх погашення строку. Заяву про порушення справи про банкрутство громадянина підприємця можуть подати кредиторі, за винятком кредиторів, вимоги яких пов'язані з зобов'язаннями, що виникли внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян, кредиторів, які мають вимоги щодо стягнення аліментів, а також інші вимоги особистого характеру.

У справі про визнання фізичної особи підприємця банкрутом, порівняно з банкрутством юридичних осіб, суттєво відрізняється черговість задоволення вимог кредиторів. Позачергово відшкодовуються витрати, що пов'язані з виконанням постанови господарського суду та провадженням у справі про банкрутство фізичної особи підприємця.

Далі задовольняються вимоги фізичних осіб перед якими підприємець несе відповідальність за заподіяння шкоди життю та здоров'ю, а також вимоги щодо стягнення аліментів. У другу чергу проводяться розрахунки щодо виплати вихідної допомоги та оплати праці особам, які працювали за трудовим

договором на підприємстві фізичної особи підприємця, а також виплати авторської винагороди; у третю чергу задовольняються вимоги кредиторів за зобов'язаннями визначеними заставою майна фізичної особи підприємця; у четверту черг задовольняються вимоги щодо сплати обов'язкових платежів (податків та зборів); у п'яту чергу задовольняються вимоги всіх інших кредиторів. Вимоги кожної наступної черги задовольняються після задоволення попередньої. Якщо ж коштів для задоволення вимог недостатньо, то кошти розподіляються пропорційно сумах вимог між кредиторами кожної окремої черги [32].

Після завершення розрахунків за виявленими вимогами, підприємець звільняється від виконаних зобов'язань незалежно від того чи були вони заявлені. Винятком є лише вимоги, щодо відшкодування шкоди, яку було заподіяно життю і здоров'ю громадян, стягнення аліментів, а також вимог особистого характеру, які не були задоволені в порядку виконання постанови господарського суду про визнання фізичної особи підприємця банкрутом. Також це стосується вимог, які були погашені частково або заявлялися після того, як фізична особа підприємець була визнана банкрутом.

Навіть при проведенні справи про визнання фізичної особипідприємства банкрутом її реєстрація, як підприємця не скасовується, що дозволяє продовжувати свою діяльність. Проте, щоб запобігти різним зловживанням зі сторони боржника законом встановлюється п'ятирічних строк з моменту визнання фізичної особи підприємця банкрутом, протягом якого боржник не може бути ініціатором порушення справи про визнання його банкрутом.

Процедура санації для фізичної особи підприємця законом не передбачена [30].

Банкрутство є однією з юридичних підстав ліквідації суб'єкта підприємницької діяльності - фізичної особи.

Порядок та умови визнання суб'єктів підприємницької діяльності банкрутами з метою задовольнити претензії кредиторів регулює спеціальний Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання

його банкрутом» (далі - Закон про банкрутство). Цей Закон встановлює умови та порядок відновлення платоспроможності суб'єкта підприємницької діяльності - боржника або визнання його банкрутом та застосування ліквідаційної процедури, повного або часткового задоволення вимог кредиторів.

Окремі відносини щодо провадження у справах про банкрутство регулюються також ГПК України, ЦК та ГК України, іншими законодавчими актами.

Суб'єктами банкрутства (банкрутами) нині чинний Закон про банкрутство визнає не лише юридичних осіб, як це було раніше (під час дії Закону про банкрутство від 14 травня 1992 р.), а й фізичних осіб, що зареєстровані у встановленому законом порядку як суб'єкти підприємницької діяльності.

Порядок банкрутства суб'єкта підприємницької діяльності - громадянина передбачений статтями 47-49 названого Закону про банкрутство.

Слід зазначити, що до останнього часу наведені статті закону практично не застосовувалися, лише в поодиноких випадках до господарських судів зверталися із заявами про порушення провадження у справі про банкрутства громадянина-підприємця.

У зв'язку із критичною ситуацією на ринку нерухомості, наслідками негативного впливу кризи на платоспроможність громадян, які отримали в банківських установах кошти за кредитними договорами, у тому числі в іноземній валюті, для придбання нерухомості, споживчих товарів, на здійснення підприємницької діяльності тощо, такі громадяни обрали шлях звільнення від зобов'язань за кредитними договорами через списання боргів у рамках провадження у справі про банкрутство, порушеної на підставі статей 47-49 Закону про банкрутство.

Відповідно до приписів ст. 53 ЦК України, ст. 128 ГК України фізична особа - підприємець може бути визнана банкрутом, якщо вона неспроможна задовольнити вимоги кредиторів, пов'язані із здійсненням нею підприємницької

діяльності. Процедура банкрутства може бути застосована лише до громадян, які набули статусу підприємця.

Із норм чинного законодавства вбачається, що справа про банкрутство в порядку Закону про банкрутство може бути порушена лише відносно суб'єкта підприємницької діяльності (у тому числі відносно фізичної особи, що має такий статус та зареєстрована в установленому законом порядку). При цьому, з урахуванням положень ч. 3 ст. 6 Закону про банкрутство, яка визначає підстави порушення справи про банкрутство, однією із умов порушення та здійснення провадження у справі є наявність у такого боржника, саме як у суб'єкта підприємницької діяльності, в обов'язковому порядку незадоволених протягом визначеного в Законі про банкрутство строку грошових зобов'язань перед кредиторами. Тобто, вимоги кредиторів, що покладаються в основу кредиторських вимог у заяві про порушення справи про банкрутств боржника - фізичної особи, мають бути пов'язані із здійсненням такою особою підприємницької діяльності.

Отже, законодавець визначив сферу застосування закону, обмеживши її суб'єктами підприємницької діяльності, при цьому фізичні особи - підприємці, що мають заборгованість, яка не пов'язана з веденням підприємницької діяльності, не підпадають під сферу регулювання наведеного Закону та не можуть бути суб'єктами банкрутства відповідно до положень Закону про банкрутство.

Разом з тим, при здійсненні провадженні у справи про банкрутство фізичної особи - підприємця, порушеної в порядку ст. 47 Закону про банкрутство, виникають проблемні питання, не врегульовані нормами чинного законодавства про банкрутство.

Згідно з приписами ч. 2 ст. 47 Закону про банкрутство правом на ініціювання справи про банкрутство наділені боржник та кредитор (за винятком зобов'язань особистого характеру).

Боржник може звернутись до суду у разі його неплатоспроможності (ч. 3 ст. 6 Закону) або при загрозі неплатоспроможності (ч. 5 ст. 7 Закону).

Щодо кредиторів, то справа про банкрутство порушується судом в порядку ч. 3 ст. 6 Закону про банкрутство за заявою лише тих кредиторів, вимоги яких пов'язані із здійсненням боржником підприємницької діяльності, всі інші кредитори (за зобов'язаннями особистого характеру) мають право заявляти свої вимоги в процесі провадження справи про банкрутство.

За загальним правилом справа про банкрутство за заявою кредитора порушується господарським судом за наявності підстав, передбачених у ч. 3 ст. 6 Закону про банкрутство. Цими підставами є підтверджені відповідними документами фактичні дані про те, що вимоги кредитора (кредиторів), які подали таку заяву, є безспірними; боржником прострочено тримісячний строк виконання свого зобов'язання перед ініціюючим справу кредитором (кредиторами); сукупний мінімальний розмір вимог ініціюючо-го кредитора (кредиторів) становить не менше трьохсот мінімальних розмірів заробітної плати.

Відповідно до ч. 4 ст. 48 вказаного Закону про банкрутство, якщо у встановлений ч. 2 цієї статті строк громадянин-підприємець не подав доказів задоволення вимог кредиторів і в зазначений строк не укладено мирової угоди, господарський суд визнає громадянина-підприємця банкрутом і відкриває ліквідаційну процедуру.

Процедура санації для фізичної особи - підприємця законом не передбачена.

З дня прийняття господарським судом постанови про визнання фізичної особи - підприємця банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури вважаються такими, що настали, строки виконання зобов'язань громадянина-підприємця. Припиняється нарахування неустойки, процентів та інших фінансових санкцій за всіма зобов'язаннями громадянина-підприємця; припиняється стягнення з громадянина-підприємця за виконавчими документами тощо.

Копію постанови про визнання фізичної особи - підприємця банкрутом та інформацію про відкриття ліквідаційної процедури господарський суд направляє всім відомим кредиторам із зазначенням строку для пред'явлення кредиторами вимог.

Публікація оголошення про визнання боржника банкрутом, як у загальній процедурі ліквідації підприємства, не здійснюється.

Однак, проблемним є виявлення всіх кредиторів, оскільки у більшості випадків боржник про існування реальних кредиторів не повідомляє, сподіваючись на погашення в рамках справи про банкрутство вимог цих кредиторів. Так, боржник вважає, що у ліквідаційній процедурі судом будуть скасовані обмеження щодо розпорядження майном, які були накладені у зв'язку із передачею майна у заставу (іпотеку) банку, що в подальшому позбавить банк можливості звернути стягнення на це майно.

Таким чином, боржник-підприємець шляхом недобросовісного використання положень Закону про банкрутство намагається уникнути виконання кредитних зобов'язань перед банками.

В той же час, слід відмітити, що за приписами ст. 48 Закону про банкрутство реалізації підлягає все майно, за винятком майна, на яке згідно з цивільним процесуальним законодавством України не може бути звернуто стягнення.

Кошти, отримані від продажу майна громадянина-підприємця, визнаного банкрутом, а також наявні у нього кошти у готівковій формі вносяться на депозитний рахунок нотаріальної контори та використовуються за рішенням господарського суду, який визнав громадянина-підприємця банкрутом. Вимоги, забезпечені заставою, задовольняються в третю чергу відповідно до встановленої черговості. За недостатністю коштів на депозитному рахунку нотаріальної контори для повного задоволення всіх вимог однієї черги кошти розподіляються між кредиторами відповідної черги пропорційно сумах їх вимог.

Згідно з ч. 2 ст. 49 Закону після завершення розрахунків з кредиторами громадянин-підприємець, визнаний банкрутом, звільняється від подальшого виконання вимог кредиторів, що були заявлені після визнання громадянина-підприємця банкрутом, за винятком вимог, передбачених абз. 2 цієї частини

(вимоги кредиторів щодо відшкодування шкоди, заподіяної життю та здоров'ю громадян, вимоги щодо стягнення аліментів тощо).

Виходячи з аналізу статей 47-49 Закону про банкрутство стосовно громадянина-підприємця відсутня норма, аналогічна ч. 2 ст. 14 Закону про банкрутство щодо граничного строку подання заяв та погашення вимог, які не були заявлені.

Частиною 3 ст. 49 Закону про банкрутство встановлено, що у разі визнання громадянина-підприємця банкрутом за заявою кредитора протягом п'яти років після завершення розрахунків з кредиторами, такий громадянин-підприємець не звільняється від подальшого виконання вимог кредиторів. Незадоволені вимоги кредиторів можуть бути заявлені в порядку, встановленому цивільним законодавством України.

Втім, положення ст. 49 Закону про банкрутство не є однозначними. По-перше, з наведеної норми ч. 3 ст. 49 Закону вбачається, що означені п'ять років стосуються лише випадків, коли провадження у справі було порушено за заявою кредитора. Тобто, у разі порушення провадження за заявою боржника ця норма не застосовується. По-друге, абз. 3 ч. 3 ст. 49 Закону стосується тільки особистих вимог, визначених в абз. 2 ч. 2 ст. 49 Закону, однак можна дійти висновку, що застосування цієї норми можливе до всіх інших кредиторів, які не заявили свої вимоги у процедурі банкрутства.

Прогалини та суперечності в законодавстві, пов'язані із процедурою банкрутства громадянина-підприємця, потребують вивчення та врегулювання, а також надання відповідних рекомендацій із застосування.

ВИСНОВКИ

Ціллю данної роботи було детально розглянути саме провадження у справах про банкрутство. Чітко визначити учасників справи, їх функцій, права та обов'язки. Ми детально розглянули повноваження таких учасників справи про банкрутство як арбітражний керуючий, ліквідатор, розпорядник майна тощо. Також дізналися, що черговість задоволення вимог кредиторів часто відрізняється залежно від того, який саме суб'єкт визнається банкрутом або неплатоспроможним. Були визначені всі стадії провадження у справах про банкрутство та їх особливості.

Можна зробити висновок, що правильне розуміння призначення і ефективності інституту неспроможності (банкрутства) є визначальним з точки зору результатів його функціонування. Будучи всебічно розробленими, процедури банкрутства стають гарантом сприятливих структурних зрушень в довгостроковій перспективі. І, навпаки, при односторонніх, не до кінця продуманих і не правильно регламентованих процедурах банкрутства вже в середньостроковій перспективі можна спостерігати несприятливі тенденції, як в структурі економіки, так і в характері складаються економічних відносин.

Дослідивши процедури банкрутства підприємств, стало видно, що процес проведення процедури банкрутства, а також сучасна нормативно правова база, яка визначає основні положення і механізм проведення процедури банкрутства досить складні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».— [Електронний ресурс].— Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/234312/> page
2. Господарський процес України, навчальний посібник, Б.М. Грек, І.Б. Шицький К.: Прецедент, 2006. 355с.
3. Тітов М.І. Банкрутство: матеріальноправові та процесуальні аспекти. Х.: Консум, 2007. 192 с.
4. Хозяйственное право Украины. Учебник под ред. Васильева О.П. Харьков: "Одиссей", 2006 г. 532 с.
5. Коваленко О.В., Скляренко К.В. Банкрутство підприємств України: причини та наслідки 2013 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_4_066.pdf
6. Афанасьев Р. Г. Проблемы правового регулирования банкротства за законодательством Украины: Дис. канд. юрид. наук. — К. , 1999. — С. 32.
7. Проблемы теории та практики гражданского судочинства: Монографія / В. В. Комаров, В. І. Тertiшніков, В. В. Баранкова [та ін.]; за заг. ред. проф. В. В. Комарова. — Х. : Харків юридичний, 2008. — С. 304.
8. Кращенко Д. Банкрутство підприємств: его признаки // Право и экономика. 2000. № 6. С. 91-94.
9. Ляпунова Н. Стійка фінансова неспроможність як ознака приховування банкрутства // Вісник Академії правових наук України. 2010. № 3. С. 64 – 68
10. Несинова С.В. Правове регулювання банкрутства . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/59560tema36pravoveregulyuvannyabankrutstva.h>
11. Банкрутство в Україні. Програма антикризисного управління. Матеріали серверу High Standart Group. Режим доступу [http:// www.bankruptcy.com.ua/](http://www.bankruptcy.com.ua/)
12. Поляков Б. М. Коментар судової практики Верховного Суду України з питань регулювання правового статусу кредиторів у процедурі банкрутства

// Санація та банкрутство. — № 2. — 2009. — С.

13. «Правовий статус кредиторів у справах про банкрутство» (газета "ЕкспресКлуб" №11 від 19.03.2014). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://lg.arbitr.gov.ua/sud5014/4673456/98250>

14. Вечірко І. О. Особливості процесуального статусу боржника у провадженні справи про банкрутство // Вісник господарського судочинства. — 2008 —№5. —С.

15. Права та обов'язки арбітражного керуючого. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uareporter.com/novosti/143012>

16. Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України» від 2 липня 2014 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2282014%D0%BF>

17. Поляков Б. М. Законодавство України про банкрутство: теорія та практика його застосування К.: Юрид. думка, 2005. С.107.

18. Федоров С. И. Некоторые особенности рассмотрения арбитражными судами дел о несостоятельности (банкротстве).2001. С. 38.

19. Вечірко І. О. Особливості реалізації принципу диспозитивності в процесі розгляду господарським судом справ про банкрутство // Вісн. господар. судочинства. — 2009. — №1. — С. 20

20. Вечірко І. О. Особливості реалізації особам; господарського суду про порушення справи про банкрутство // Вісн. гос подар. судочинства. — 2008. — № 2. — С. 34.

21. Джунь В. Вдосконалення структури провадження у справах про неспроможність: проблемні питання // Право України. — 2004. — № 5. — С. 90.

22. Постанова ВГСУ від 30. 11. 2004 №1621 // Банкрутство. Правозастосування та судова практика. З постатейною судовою практикою ВСУ та ВГСУ / Упоряд: Б. М. Грек та ін. — К. : Юрінком Інтер, 2007. — С. 52.

23. Філатов В.А. Розпорядження майном боржника. – [Електронний ресурс].

– Режим доступу:

<http://filatov.kiev.ua/uk/arbitrazhnyi/rozporядzhennyamaynomborzhnika>

24. Жаренко В.Ф. Особливості банкрутства боржника, що ліквідується власником 2015 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.lj.kherson.ua/2015/pravo01/part_2/6.pdf

25. Степанов В. В. Неспроможність (банкрутство) у Росії, Франції, Англії, Німеччини. М., 1999. С. 25-26.

26. Вечірко І. О. Особливості реалізації особами права на звернення до господарського суду про порушення справи про банкрутство // Вісн. господар. судочинства. — 2008. — № 2. — С. 22.

27. Джунь В. Інститут неспроможності: світовий досвід розвитку і особливості становлення в Україні: монографія. — 2е вид. — К.: Юридическая практика, 2006. — 384с.

28. Заболотній С.В. Правове регулювання судових процедур банкрутства та порядок їх застосування / С.В. Заболотній // Юридичний вісник. — 2010. — № 2. — С. 58–61.

29. Олександренко І.В. Основні причини банкрутства підприємств/І.В. Олександренко, Л.І. Іщук // Економічний форум. — 2015. — № 2. — С. 222–226.

30. Мелех Л.В. Санація боржника як судова процедура у справі про банкрутство / Л.В. Мелех, К.І. Круць // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». — 2015. — № 7. — С. 110–114.

31. Гаманкова О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика : [монографія] / О. Гаманкова. — К. : Видво КНЕУ, 2009. — 283 с.

32. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=43515&p=1325929236848879>.